

मौरीको कृत्रिम आहार बनाउने र खुवाउने विधि

सुरज अंगाई*

मौरीको मुख्य प्राकृतिक आहारा पुष्परस र कुट हो, जसले मौरीलाई पोष्टिक तत्वहरू प्रदान गर्नुका साथै मौरीको शारीरिक वृद्धि विकासमा र गोलालाई बलियो बनाई राख्नको लागि ठूलो भूमिका खेलेको हुन्छ। यी पदार्थ मौरीले विभिन्न फुलहरूबाट जम्मा गर्छन्। विशेष गरी मौरी सबै किसिमको फूलमा नगई बढी पुष्परस र कुट भएको फूलमा जाने गर्दछ। जब वातावरणमा प्रयाप्त मात्रामा पुष्परस र कुट हुँदैन तब मौरीलाई खानाको अभाव हुनबाट बचाउनको लागि कृत्रिम आहारा दिनुपर्दछ। साथै मह काढ्ने सिजनमा समेत सबै चाकाबाट मह नकाटी गोलामा खानाको अभाव नहोस भनेर केहि चाका छाडिदिनु पर्दछ।

चित्र: १ वार्षिक रूपमा मौरीबाट मह उत्पादन गर्ने र कृत्रिम आहारा खुवाउने समय

कृत्रिम आहारा कहिले दिने ?

मौरीलाई खानाको अभाव भएको अवस्थामा कृत्रिम आहारा दिनुपर्दछ। कृत्रिम आहारमा मुख्यतः चिनी चास्नी र कुट खुवाउने गरिन्छ। विशेषगरी वर्षा र हिउँदको महिनामा मौरीलाई कृत्रिम आहाराको आवश्यकता पर्दछ। मौरीगोला समायोजनका साथै विभाजनको समयमा मौरीलाई कृत्रिम आहारा दिनु आवश्यक हुन्छ। मह काढ्ने सिजन शुरु हुनु भन्दा २-३ हप्ता अघिदेखि कृत्रिम आहारा दिन सकेमा सिजनको शुरुवातमै मौरी गोला बलियो भई मह उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। रानु मौरीले बढी भन्दा बढी फूल पार्न, बच्चा हुर्काउन, चाका निर्माण गर्न, भाले नलागेका नयाँ रानुलाई भाले लाग्न उत्प्रेरित गराउनसमेत कृत्रिम आहाराको आवश्यकता पर्दछ। मौरीमा रोग तथा किराको संक्रमण देखिएको समयमा मौरी कमजोर हुनबाट बचाउन कृत्रिम आहारा खुवाउनु पर्दछ।

*प्रमुख, मौरी विकास केन्द्र, भण्डारा, चितवन

चिनी चास्नी बनाउने र खुवाउने विधि

चिनी चास्नी तयार गर्दा सबभन्दा पहिला पानी तताउने र सेलाएपछि त्यसमा आवश्यकता अनुसार चिनी हालेर नपरलुन्जेलसम्म चलाउने तर चिनी र पानी एकैसाथ उमाल्नु भने हुँदैन। हामीसँग भएको सफा पानी पनि प्रयोग गरी चिनी चास्नी बनाउन सकिन्छ। चिनी चास्नी दिने मौसम, प्रकार र उद्देश्य तल स्पष्ट पारिएको छ।

मौसम	चिनी चास्नीको प्रकार	उद्देश्य
सामान्य मौसममा	१ भाग पानी र १ भाग चिनी	खानाको लागि र मौरीलाई सक्रिय राख्न
जाडो मौसममा	२ भाग पानी र १ भाग चिनी	खानाको लागि र मौरीलाई औषधी खुवाउनु परेमा
ज्यादै गर्मी र सुख्खा मौसममा	१ भाग पानी र २ भाग चिनी	खानाको लागि र मौरीलाई सक्रिय राख्न

चिनी चास्नी प्लाष्टिकको बट्टाबाट दिँदा सजिलो र सुरक्षित हुन्छ। प्लाष्टिकको बट्टाको ढकनमा सियोले स-सानो प्वाल बनाउने र चास्नी हालेर बिको राम्ररी लगाउने। मौरीघारको ढकन खोली भित्री ढकनको प्वालमा बट्टालाई बिको तल पारेर राख्ने र माथिबाट फ्रेम नभएको महकक्ष राखी ढकन लगाइदिने र बट्टाबाट मौरीले चास्नी चुसेर खान्छ। तर हाल बजारमा फिडर उपलब्ध हुने हुदाँ चिनी चास्नीलाई मौरीको संख्या हेरि फिडरमा दिन सकिन्छ। एक मजवुत गोलालाई करिब ७०० देखि ८०० ग्राम चिनी चास्नी आवश्यक पर्दछ। मौरी गोलालाई चिनी चास्नी १ हप्तामा १ पटक दिने अथवा लगातार ३ दिन दिएमा १५ दिन सम्म चास्नी दिनु पर्दैन।

वातावरणमा खानाको अभाव भएको बेलामा मात्र मौरीलाई कृत्रिम आहार दिने अन्यथा मौरी अल्छी बन्छ। चिनी चास्नी तयार गर्दा सधैँ शुद्ध पानीको प्रयोग गर्ने, चास्नी बेलुकीमा मात्र दिने, चिनी चास्नी दिदाँ बलियो गोलाबाट शुरु गर्ने र एकै पटक सबै गोलालाई दिने साथै मौरीको संख्या र आवश्यकता अनुसार चिनी चास्नी दिनु पर्दछ।

क्यान्डी बनाउने र खुवाउने विधि

धुलो चिनी र मह मिसाइ बनाएको लिटोलाई क्यान्डी भनिन्छ। चिनी मसिनो हुने गरी पिसेर धुलो बनाएपछि आवश्यकता अनुसार मह मिसाएर क्यान्डी तयार गरिन्छ। मह मिसाएर बनाएको क्यान्डी धेरै समयसम्म सड्दैन। एक के.जी. चिनीको क्यान्डी बनाउनको लागि करिब २०० ग्राम मह आवश्यक पर्दछ। यसरी तयार गरिएको क्यान्डीलाई सफा प्लाष्टिकको थैलोमा राखि प्वालहरू पार्ने र घरको चौकोसमाथि वा फिडरमा राखी मौरीलाई खान दिन सकिन्छ। प्रति

मौरी गोलालाई करिव ४०० देखि ७०० ग्राम क्यान्डी दिन सकिन्छ।

कृत्रिम कुट/पराग बनाउने र खुवाउने विधि

पुष्परसको अभावमा चिनी चास्नी र क्यान्डी दिए जस्तै कुटको अभावमा पराग पूर्तिकारक खाना दिन जरुरी हुन्छ। एउटा मौरी गोलाले वर्षमा ३० देखि ५० किलो पराग सँकलन गर्छ। पराग मौरीको छाउरा हुर्काउने बेलामा तथा मौरीको सम्पूर्ण वृद्धि विकासको लागि

नभई हुँदैन। चिनीको धुलो (५०० ग्राम), चना वा भटमासको पिठो (५०० ग्राम), मह (१०० ग्राम), भिटामिन सी (५० मि.ग्रा) का साथै भिटामिन बी कम्प्लेक्स (५० मि.ग्रा.) को अनुपातमा मिसाई कृत्रिम कुट तयार गर्न सकिन्छ।

यसरी तयार पारिएको कुटलाई रोटी जस्तो बनाएर कागज वा प्लेटमा राखी छाउरा कक्षको चौकोसमा राखि मौरीलाई खुवाउन सकिन्छ।

चना, धुलो चिनी र मह मिसाई कृत्रिम कुट तयार गरिदै

तयार भएको कृत्रिम कुट कागजमा राखी मौरीलाई खुवाउँदै

सन्दर्भ सामाग्रीहरू

ADC, (2023). Basic Beekeeping Book FY 2022/23, Apiculture Development Center, Godawari, Lalitpur.

BDC, (2024). Annual Book of Beekeeping Development Center FY 2023/24, Bhandara, Chitwan

Khanal, D., Aryal, S., Bista, S., Kafle, K., Bastakoti, B., & Banjade, D. (2024). Optimum sugar syrup feeding intervals for *Apis cerana* Fab. during the winter dearth period in the sub-tropical area of Nepal. *Archives of*

Agriculture and Environmental Science, 9(4), 755–760.

<https://doi.org/10.26832/24566632.2024.0904017>

Neupane, K. R., & Thapa, R. B. (2005). Alternative to off-season sugar supplement feeding of honeybees. *Journal of the Institute of Agriculture and Animal Sciences*, 26(1), 77–81.

Shrestha, T.K. (2021). Basic Learning for Beekeeping, ISBN 978-9937-1-1503-2. Sigma general offset press, Lalitpur

रूपान्तरण तालिका

१ से.मी = १० मि.मी

१ मीटर = १०० से.मी

१ मीटर = १०० से.मी
= ३९.३७ इञ्च

१ फुट = १२ इञ्च
= ३०.४८ से.मी

१ गज = ३ फुट
= ९१.४४ से.मी

१ कि.मी. = १००० मीटर
१ इञ्च = २.४५ से.मी.

१ हेक्टर = १०,००० व.मी.
= १.४८ विघा
= १९.६६ रोपनी
= ३० कठ्ठा

१ धुर = १८२.२५ वर्ग फिट
१ कठ्ठा = २० धुर
१ विघा = २० कठ्ठा
= १३.३१ रोपनी

१ रोपनी = ५४७६ वर्ग फिट
= ५०८.५ व.मी.
= १६ आना

१ आना = १६ दाम

१ दाम = ४ पैसा